

prvosednik gosp. dr. Anton Jarc, blagajnik in tajnik gosp. Matej Močnik, odborniki pa gg.: Borštnik, Cenčič, Govekar, Kuhar, Praprotnik Andrej, Praprotnik Franc in Tomšič. — Za pregledovalce računov volili so se gospodje: Belar, Stegnar in Žumer, kateri so svoj posel tudi zdajci izvršili.

Živila marljiva skrbljivost naših učiteljev za njihove rodbine in potomce! 40 tisoč gold. premoženja je znesek, o katerem se s prislovico našega naroda more reči: „Klobuk z glave!“ —

Zborovanju „Vdovskega učit. društva“ sledilo je koj ono „Slov. učiteljskega društva“. Prvosednik nadučitelj g. Fr. Govekar pozdravi nazoče ude in tudi došle neude s toplo besedo in omenja, da so narodni učitelji dozdej vedno in da bodo tudi zanaprej delali za korist in napredek narodni šoli. (Ta nálog, žalibog, nekateri izmed naših učiteljev preslabo umevajo!) Z vneto besedo spodbuja sobrate k zvestemu in neutrudnemu spolnovanju svojih dolžnosti, priporoča jim, naj bodo vstrajni, pogumni, neustrašljivi, ter konča svoj govor s slavoklicem na presvitlega cesarja Franc Jožefa, kar skupščina z navdušenim trikratnim „živio“ in „slava“ klicem ponovi.

Za tem govoril je tajnik gosp. M. Močnik o društvenem delovanju, omenil resolucij v lanskem zboru sklenjenih in na viša mesta vloženi. Povedal je, da na dotične prošnje društvo ni dobilo naravnost odgovora, ampak le po časnikih je zvedelo, koliko vspeha so imele te resolucije; ni sicer obilo to, kar smo dobili, vendar smemo tudi s tem malim, kar smo dosegli, zadovoljni biti in to tem več, ker so bili česki učitelji celó pokregani zato, da so tudi nam enako prosili za večji kos ravnopravnosti. Dalje govornik objavlja, da je društvo imelo vsaki mesec sejo, in da so bile obravnave in sklepi naznanjeni po časnikih. — Blagajnik g. Ivan Tomšič poroča potem, da je društvo imelo letošnje leto prihodkov 119 gold. 35 kr., stroškov pa le 14 gold. 46 kr., in da ima toraj gotovine še 104 gold. 89 kr. — Udov je zdaj 93; — med drugimi sta pristopila v poslednjem času društvu tudi kot sestavljavca novega (jako potrebnega) abecednika in novih stenskih tabelj dobro znana gg. Razinger in Žumer, kar navzoči z zaklicem „dobro!“ odlikujejo. — Gosp. Stegnar o tej priliki vpraša predsednika, je li iz Dolenjskega pristopilo društvu kaj udov, ker so nekateri pristopiti obetali, gosp. predsednik pa pové, „da o tem ne vé nič!“ Za to tudi vprašani tajnik odgovori nekako šaljivo, da tudi on toliko vé, kakor gosp. predsednik, nič namreč. („Novice“ tudi gg. učitelje iz Dolenjskega še od zadnje deželne učiteljske konference dobro poznajo, ko so enoglasno, ali da rečemo z muzičnim izrazom „uni sono“ glasovali, za to, da se krajnim šolskim svetom odvzame pravica, da sami smejo voliti svoje učitelje. No! da bi se bili ti gospodje potezali tudi za to, da bi se krajnim šolskim svetom odvzelo ali vsaj olajšalo breme, skrbeti namreč za učiteljske plače in mnogovrstne šolske potrebščine, a o tem ni bilo ne duha ne sluha! „Občina! ti plačaj, naj ti je učitelj potem po volji ali ne.“ Čudna logika to!)

(Dalje prihodnjič.)

Zgodovinske stvari.

Meje dežele Kranjske v raznih časih.

Zdaj, ko se ima en kos nekdanje Kranjske, Žumberk, odcepiti od nje, utegne ob pravem času biti, ozreti se na njene meje nekdanj in zdaj, kakor nam je to nemurni naš zgodovinar Peter Hicinger razložil.

Meje kranjske dežele niso bile vsaki čas enake; v začetku ni obsegla nobene celine, ampak le dele raznih dežel, pozneje se je odločila posebna stran kakor jedro, krog katerega so priraščali drugi deli, sčasoma, s koncem srednjega veka, so se Kranjski mejniki dalje raztegnili in z najnovejšim časom so se zopet na tesneje umaknili. Poglejmo najprej

meje dežele Kranjske v starem času.

Pred prihodom Rimljanov so bili v severni strani sedanje Kranjske zemlje naseljeni Tavriščani in Noriščani, v južno-izhodni Panonci, in v južno-zahodni Japodi in Karni. Stari Herodot je znal samo Sigine to stran veneških ali juliških hribov, in Venete unstran tega gorovja (Terpsich. c. 9.). Za prvimi rimskimi cesarji so se meje tako ločile, da je bila na zahodni strani juliških planin Istrija in Karnija, na izhodni pa Norikum in Panonija. Istrijo in Karnijo je delila Vipava, Soča in Timav, Panonijo in Norikum pa Cetsko gorovje, ki se je končevalo ravno med Emono ali Ljubljano, po videsu v Šmarni gori in v hribih, ki so med Loko in Vrhniko. Ti mejniki se razodevajo nekoliko iz Plinija (Histor. nat. I. III. c. 22. 27. 28.), Strabona (Geogr. I. V. VII.), najbolj pa iz Ptolomeja (Geogr. I. II. c. 14. 15. I. III. c. 1.). Bolj na drobno so razloženi pri Linhartu („Versuch einer Geschichte von Krain, I. Bd.) in v sporočilih kranjskega zgodovinskega društva („Mittheil. des hist. Vereins für Krain“ I. 1855. str. 33. in 77.).

Po takem je spadala gorenjska stran razen Ljubljane k Noriku, dolenjska stran z Ljubljano in z delom Notranjske krog Vrhnike, Cerknice in Loža k Panoniji, Pivka in Vipava k Istriji, in Idrija h Karniji. Za poznejimi rimskimi cesarji se je Emona in ves svet med Hrušico in Trojanami potegnil k Italiji, ali prav za prav k provinciji Veneciji in Istriji; del Panonije v Savskem porečji pa se je klical za Savijo, Norikum pa je utegnil svoje mejnike ravno na sedanje, kranjske konfine v severji. To je jasno po Herodianu, ki Emono imenuje prvo italijansko mesto od panonske strani (Hist. rom. I. VII. c. 8.), po Jeruzalemskem potopisu, ki stavi italijanske in noriške mejnike na postajo Adrant in Trojane (Mansio Adrante, fines Italiae et Norici), in po naznavi razdelitve rimskega cesarstva, ki jo je izdal Panvin (Notitia imperii romani occidentalis et orientalis). Po takem se je gorenjska stran, Ljubljanska, Vrhniška in Cerkniška okolica odločila od Norika in Panonije, in se je soedinila z Venecijo in Istrijo. Posebno ime za ta del se sicer ne nahaja pri rimskih pisateljih, pové ga pa pozneje zgodovinar Pavel diakon, da je namreč Karniola (Carniola se piše v starih listinah, a ne Carniolia), to je Mala Karnija. Dolenjska stran z Ložem vred je bila del Savije; Pivka, Vipava in Idrija so ostale kakor poprej pri Istriji in Veneciji. Ta razdelitev in to omenjenje je dobro zapomniti, ker se je ohranilo tudi po velikem preseljevanji narodov, skorej skozi ves srednji vek, samo imena so se deloma spremenila, gospodstva in oblasti so druge nastopile. (Dal. prih.)

Zabavne stvari.

Spomini.

(Konec)

Gospod ravnatelj in njegov adlatus bila sta tedaj velika pospeševatelja narodne stvari. Prežila sta na najmanjše narodno gibanje med dijaki in pikala sta dijake,

zanega in razcapanega cigana ali ciganke, da mu je to na zdravji škodovalo.)

Cigan barantač s konji je uže nevarnejši, ker špekulira na mošnjo kmetičevo. Vestí nima nobene, razen tega je pa tudi prav konjederec in živalsk trinog. Kupi kje kako kljuso, potem jo žene daleč proč, predno jo postavi na somenj, jo „odebeli“ z mišico (arsenikom), da se debela vidi, ali pa jo priveže na kol pa jo tepe, kolikor more, vsa druhal pa upije, da uboga žival strahu skače; na somnji potem teče, da se je z bičem le pritakneš, in kupec misli, Bog ve, kako živahno ali debelo žival je kupil, pa le prekmalu spozná, kako grdo je bil ogoljufan.

S prerokovanjem ali vedeževanjem se pečajo večidel le ciganke in navadno jim gre zopet le ženski spol na limanice. Celim narodom ali deželam ta sleparija pač res ni nevarna, vendar v družinskem življenju take babure storé marsikaj hudega, prinesó v marsikako družino kolikor toliko nesreče, sreče nikoli. Davek, ki ga za to jemljó, ne tišči naroda, pač pa posamezne rodovine in lahkoverno ženstvo; možki rod jim ne gre tako lahko na limanice.

Najhuji davek kmetu pa je cigan tat. Nobena stvar ni varna pred njim, on krade vse, kar more, posebno perutnino, perilo, ki se zunaj suši, poljske pridelke v hiši in na polji, sadje, razen tega pa drva v hosti, s katerimi si kuha in za gorkoto kuri. To uganja tem lajšje, ker se ga kmet resno lotiti prav ne upa — boječ se, da bi mu ne zažgal ali „zacopral“, ker po nekaterih krajih pripisujejo ciganom še zdaj neko čarovniško moč. Večkrat se tudi prigodi, da ciganska družba storí kako večo tatvino, če se za to ugodna prilika najde (kar se je predlanskim na Dolenjskem res pripetilo).

Preteklo stoletje so uže poskušali, ta iz Indije izgnani rod trdno naseliti in navaditi na tukajšnje šege. Nekaj se je to posrečilo na Sedmograškem, v Alzaciji in med Magjari, kjer živi več ciganov naseljenih, ki se pečajo večidel s kotlovinstvom in kleparstvom. Cesar Jožef II. je to poskusil na Ogerskem, odkazavši ciganom selišča. Pa čez zimo so ostali v kočah, brž pa, ko so se zbudili tiči, so tudi ciganji pobrali svoja kopita in potegnili jo po svetu, nazaj jih ni bilo več.

Tudi pozneje, v sredi tega veka, je poskusila vlada navaditi cigane rednega življenja, ter je zahtevala od deželnih vlad primernih nasvetov. Takrat so neki kot edino pomoč priporočili to, da bi se ciganom otroci jemali in v primerno odgojo dajali; pa to ni obveljalo, ker se ne vjema z ljudoljubjem in sedanjimi kulturnimi razmerami, in ker bi se bili utegnili ciganji maščevati s tem, da bi bili začeli zopet drugim otroke krasti, kakor nekdanj.

Morda se pa kaj tacega vendar dá doseči na drugem, milejšem potu. Da bi se ciganji silili, svojo deco v šolo pošiljati, na to še misliti ni. Prvič se cigan zmiraj po svetu vlačí, drugič bi nečedni ciganski otroci z drugimi po šolah ne mogli sedeti, ker bi jih ti med seboj ne trpeli (kakor na pr. vlaški otroci v Gorjancih, ki sami nimajo nobene šole, ne morejo hoditi v katoliško šolo na Suhoru, ker jih zavoljo nečednosti drugi med seboj ne trpé). Tedaj bi bilo iz ciganov sedanjemu veku primerne ljudi narediti le na ta način, če bi se za njihove otroke napravile posebne odgojevalnice, v katere bi ciganom otroke s silo jemali, če bi jih stariši ne hoteli prostovoljno dajati. Za take zavode bi ne bilo treba velikanskih novih poslopij, tudi ne posebnih učiteljskih moči, marveč napravili bi se prav poceni v poslopijih, katerih zdaj po vseh deželah kaj praznih stoji. Do 14. leta bi bil ciganski otrok v taki šoli, v kateri bi se moral pač res razen navadnih šolskih predmetov še kaj praktičnega učiti, da bi bil vsaj za poduk v ka-

kem rokodelstvu pripravljen; če bi bil bistra glava, bi potem še lahko više šel v šolah.

Ker imajo ciganji še poseben talent za glasbo (muziko), bi se jim morala dati prilika, tudi v tej stroki izobraziti se. Kedar bi iz takih šol bili izpuščeni, bi se najbrže ne poprijeli zopet ciganstva, ampak bi postali človeštvu koristni in odločili se za tak ali tak stan, posebno še, ker bi bili odvajeni vlačugarstva. — Se ve, da tu zopet nastane vprašanje: „kdo bo vse to plačal?“ Al če država vzdržuje tolike čete nepotrebnih vojakov in za nje daje toliko milijonov, bo uže za odpravo te tako hude nadloge kmeta dobila kje kake krajcarje in tudi kmet sam bo rad kaj dal, če bo le gotov si tega, da ciganov več ne bo videl.

To so misli članka, katerega smo mi le nekoliko posneli, pa pridjali še, kar se tiče naših slovenskih dežel. Naj pristavimo temu pa še dogodbo, katero smo pred kratkem brali po več listih in ki nekako čudno ilustrira izobraženje ciganov.

Bogata magjarska gospá je vzela lepo cigansko dekle seboj v Pariz ter jo tam dala izobraziti prav po više gosposki, da je bila po vsem za viši stan odgojena. Ko je bila stara 17 let, je nekega dne kar zmanjka, da se ni vedelo, kam je zginila. Čez nekoliko časa dobí gospá pismo iz Ogerskega, v katerem se jej mlada gospodična zahvaluje za vse prejete dobrote, pa jej naznanja, da je šla nazaj med svoje, ker ji cigansko življenje boljje vgaja, ko redno in obilno mestno, kateremu se nikakor ne bi mogla popolnem privaditi. „Goni naravo iz sebe z vilami, vendar se bo zopet vrnila“ — je latinsk pregovor, ki se najbolj vresničuje pri ciganih.

Zgodovinske stvari.

Meje dežele Kranjske v raznih časih.

(Dalje.)

Kranjska v prvi dobi srednjega veka.

Po prihodu Longobardov in Slovencev, in zlasti po zmagi Frankov, se namesti imenovanih dežel kažejo na novo ustanovljene pokrajine ali marke, ki imajo poprejšnje mejnike, in se le drugače zovejo. Istrija ali Istrijska marka (Marcha Istriae), ko je prišla v oblast Frankov za Karola Vélicege, se je še klicala po starem, segala je od morja do julskih planin, in oklepala razen isterskega polotoka še Kras, Vipavo in Pivko, kakor se kaže zlasti iz Oglejskih, pa tudi iz Tržaških in Frižinskih listin. Karnija pod Longobardi je postala Furlanija ali Friulsko vojvodstvo (Ducatus Forumjulii, Friuli); segala je od Taljamenta do julskih planin, in je v sebi imela tudi Tominsko stran z Istrijo vred. To razjasnujejo zlasti Oglejska pisma.

Karniola, večí del sama svoja poleg longobardske oblasti, se je zvati jela Kranj ali Krajna, tudi Kranjska ali Krajnska marka, ko je prišla pod Franke (Chreinmarcha, pagus Chreine, Kraina) in je segala od Hrušice in Triglava do Troján, in od Ljubljane do Ljubelja in Kranjske gore; oklepala je tedaj vso gorenjsko stran z Ljubljano, Vrhniko in Cerknico vred. To razjasnujejo stare Frižinske, Briksenske, Oglejske in druge listine.

Prejšnja Savia je bila po tem Slovenska stran, Vindska ali Posavska meja ali marka (Marcha Vinidorum) in je segala od Drave do Loškega Snežnika, od Ljubljane do Kolpe in Sotle; oklepala je tedaj južno Štajarsko, dolenjsko

stran z Metliko in Žumberkom, in pa Lož z Oblokami vred.

Vendar ta marka ni ostala pri toliki velikosti; krog leta 1100. je bil del med Savo in Dravo odločen, in privržen k doljni Korotanski ali novi Štirski marki, — dolenjska stran z Ložem vred pa se je še dalje klicala za Slovensko stran ali Vindsko marko, dostikrat sploh le za Marko.

V zemljepisnih bukvah se večkrat nahaja pomota, da je Slovenska stran obsegala samo svet med Krko in Kolpo ali Metliško stran; pa stare Oglejske in druge listine kažejo, da se je tudi Šmarje, Šent-Vid, Krka, Trebno, Mirna peč, Mokronog in Kostanjevica štela k slovenski marki, kar se še veliko pozneje, o Valvazorjevem času, ni pozabilo. Vse to je bolj na drobno dokazano v sporočilih kranjskega zgodovinskega društva („Mittheilungen“ leta 1836, str. 29 in dr.).

Iz teh razlag je jasno, da je Kranjska ali Krajnska, Kranj ali Krajna, kedaj veliko manjša bila in komaj polovico sedanje obsegala. Po takem se pa tudi lahko razume, zakaj se Pivčan nerad šteje za Kranjca; on se je namreč kedaj prišteval k Istriji. Opomniti pa moram — pravi Hicinger — da ne vem, kako je to? Ali mar Pivčani ne govorijo vsi enako, ali ima vsak poslušavec druga ušesa. Zakaj ko eden pripoveduje, da pravijo: „sem bil v Krajni“, zopet drugi govori, da se glasijo: „sem bil v Kranji, grem v Kranj“; to je namreč, ko se menijo od Cerknice ali od Ljubljane. Tudi Sebastijan Krel je pred č. som pisal: „po Krajinu in po Koroški deželi“ (primeri Kopitar's Grammatik, str. 421). Po takem se kaže, da je v nekaterih krajih tudi v navadi oblika Kranj za celo deželo; oblika Krajna se nahaja sicer še v imenu Suhe Krajne. (Dalje prih.)

Šolske stvari.

Zborovanje šolskih društev:

„Vdovskega učiteljskega društva“, „Slovenskega učiteljskega društva“ in „Narodne šole“ v Ljubljani.

(Dalje.)

Zdaj sta sledila dva govora. Nadučitelj gosp. Fr. Govekar razlagal je v tehtnem govoru „Dolžnosti narodnega učitelja do svojega naroda“. Nadejamo se, da ta govor priobčil bode „Učit. Tov.“; naj ga le vsi naši učitelji pazljivo beró, zlasti pa oni, ki se uklanjajo pregovoru: „šviga švaga čez dva praga“. — Gosp. Jos. Levičnik govoril je o predmetu: „Ponavljalna šola. Nekdaj in zdaj“. Tudi ta temeljiti govor priobčil bo „Učit. Tovarš“; mi le zapišemo tu sklepne besede govornikove: „Prej ko se povrnemo k nekdanji nedeljski, kakor ponavljalni šoli nazaj, in se nje čas odloči zopet od 12. do spolnjenega 16. leta, bolje bo.“*) — Omenjeno naj bo tu, da je v zbor prišel državni poslanec gosp. dr. Vošnjak, pa povzel tudi besedo in na drobno poročal o treh šolstvo zadevajocih resolucijah državnega zbora. Po predlogu učitelja gosp. Paplarja se je gosp. dr. Vošnjak za njegov trud imenoval častnim udom „slov. učiteljskega društva“. — Potem bere gosp. Stegnar od gosp. Lapajne-a poslano peticijo, s katero naj se društvo obrne do dotične instance, da bi se petletne doklade k učiteljskim plačam povekšale tako, da bi nesle v razmeri s plačo po 60, 50, 45 in 40 gld. Gosp.

*) Omenjeni sostavek priobčil je uže „Učit. Tovarš“ v vojem 19. listu od dne 1. oktobra t. l. Vred.

Stegnar pohvali bratoljubno skrb gosp. Lapajne-a, pojasnuje pa njegovo vlogo po postavi, katere g. L. videzno ne ume natančno. Vname se o tem živahna debata, katere se udeležujejo prof. Predika in gg. učitelji: Jarc (iz Štajarskega), Kuhar in Praprotnik Andrej. Poslednjič obveljá g. Stegnarjev predlog: naj se v prihodnji odborovi seji ta zadeva obravna in določi, kaj storiti. — Zdaj se oglasi za besedo g. Tomšič in bere drugi pismeni nasvet g. Lapajne-a: Naj bi se združili sedanji trije šolski listi: ljubljanski „Učit. Tovarš“, celjski „Popotnik“ in goriška „Šola“ v enega. Govornik zadevo, o kateri se je uže mnogo govorilo in pisarilo, jako dobro pretresa ter povdarja, da „Tovarš“ izhaja uže 21. leto, tedaj vendar mora on med šolskimi listi biti najbolj priljubljen; nekdanji „Slov. Učitelj“ imel je gotovo dovolj liberalna načela, pa se ni mogel vzdržati. Kako se „Popotnik“ in „Šola“ podpirata, govornik ne vé povedati, svetuje pa, naj se „Tovaršu“ dopisuje iz Štajarskega in Goriškega, in zedinenje vseh treh listov v enem bilo bi dovršeno; konečno pa stavi predlog: naj bi se tudi ta zadeva rešila v prihodnji odborovi seji. Na to poprime besedo g. Borštnik in pravi, naj se stvar takoj obravna, vsaj je večina narodnih učiteljev nazoča. Gosp. Tomšič meni, naj se v to imenuje poseben odsek strokovnjakov. Zdaj se oglasi gosp. Močnik, in pravi, da bi bilo pred vsem treba, naj bi si vredniki dotičnih 3 listov razodeli medjusobno svoje misli ter sklenili, kako in kaj. On o vsem tem vé le toliko, kar je bral v časnikih; njemu ni nihče nič pisal; misli pa, da štajarski in goriški učitelji želijo imeti svoj lastni šolski list. — Gosp. Stegnar v obširnem govoru razpravlja, da hvalevredne spise donašata „Popotnik“ in „Šola“, katere bi gotovo tudi „Tovarš“ rad sprejemal v svoje predale. Gospodje, ki svoje spise pošiljajo unima listoma, naj bi jih dajali „Tovaršu“, in zedinjenje bi se kmalu doseglo. Vredniki, djal je dalje govornik, imajo jako težaven položaj in trudapoln stan, kajti nekaterim bralcem ni po volji eno, drugim zopet drugo ne, vsem pa vstreči ni mogoče pri najbolji volji. Dokaz temu je tudi to, da celó učenega gosp. prof. Marna izvrstno in strokovnjaško sestavljeni „Jezičnik“ nekaterim bralcem ni po volji. (Oho!!) — Po daljni debati je vendar obveljal g. Tomšičev predlog, naj se namreč v prihodnji odborovi seji to vprašanje pretresa, in kot izvedenca naj se v njo povabita gospoda Žumer in Razinger.

(Konec prihodnjič.)

Mnogovrstne novice.

* Pijane golobe so gledali ljudje nedavno na ulici Katarinodvorski v Petrogradu. Kakor blazni so se zaletavali v okna in druge dele hiš, dokler niso brez zavednosti na tla padli. Bilo jih je kakih 20. Zvedelo se je kmalu, da so pekovski fantje, ki so na Ruskem tako poredni, kakor pri nas, golobom metali na ulico v žganje pomočenega kruha, katerega so radi snedli, pa se upijanili. Čez več ur so sicer trezni postali, pa so vendar par dni ob vso moč bili. Policija je pobe ostro posvarila in jim žugala kazni, če še drugi pot kaj takega storijo.

Obraznave deželni zborov.

Deželni zbor dolnje-avstrijski.

V tem zboru je poslanec dr. Granitsch stavil predlog, tako-le se glaseč: Vlada se naprosi, da določi

kor so jabelka in hruške) in pa med sadjem s košicami (kakor so češplje ali slive, češnje in breskve).

Sadje s peškami potrebuje iz začetka prav vroče peči (kakor se kruh peče ali 60 do 80 stopinj gorkote po Romirjevem gorkomeru), počasi pa naj toplota odjenjuje do polovice poprejšnje (na 45 do 50 stopinj ali kakor je peč, kedar se kruh ven vzame). Sadje, katero se v svojem soparu čeravno le malo časa pokuha, se bolje susi in je sladkeje in okusnije, pa se tudi bolje kuhati dá kakor uno, ki se ni pokuhalo v svojem soparu. Kakor hitro zapaziš, da se je sadje izkuhalo, in to se spozna po tem, ako ga lahko s slamnato bilko prebodeš, tedaj je čas, sušiti sadje v manjši gorkoti. Zatega voljo je dobro, ako sta dva prostora pripravljena za sušilo: eden zeló vroč, drugi manj.

Sadje s košicami naj se pa nasproti unemu suši iz začetka v manj vroči peči, da sok ne izteče; kakor hitro pa so se luknjice pri receljnih osušile, naj se pa pridaja več toplote.

Če se sadje prepočasi suši ali če se suši v premalo topli peči, bode kislo. Kdor je jabelčne krlje posušil le na sapi (zraku), naj jih dene malo časa tudi v peč: veliko sladkeji bodo.

Nobeno sadje naj se pri sušilu v peči počasi ne shladí; če se počasi v peči razhladí, ni ne lepo ne svetlo. Da se nekatero suho sadje prelepo sveti, izvira odtod, da je prav vroče prišlo iz peči in se je zunaj na zraku hitro shladilo.

Če se sadje večkrat v peč dene in potem vselej hitro shladí, bode tudi sladkeje.

Sadje, ki ga posušiti hočeš, naj je s peškami ali košicami, celo ali na krlje zrezano, naj na lesah v sušilnici nikdar na kupe ne leži, ampak naj je vselej eno zraven drugega lepo razpoloženo.

Češplje ali slive, češnje, višnje in drobne neolupljene hruške položi, če le moreš na lese vselej tako, da z receljni kviško stojé.

Prezeló posušeno sadje je žilavo in se ne skuha rado mehko; vselej pa se je varovati, da se pri sušenju ne sožgè in da po dimu ne diši; tako sadje je malo obrajtano in se prodá le takim ljudém, kateri ne vedó, kakošno mora suho sadje biti. *)

Iz vsega sadja s košicami, kedar je na pol suho, se dajo košice lahko izpraviti, če se malo stisne, in potem je tako sadje več vredno.

Sapa (ljuft) v sušilnicah mora suha biti, ne pa po mokrem soparu vlažna; paziti je tedaj dobro na to, da le topla suha sapa je v pajštvi in se vlaga odpravi, kar se lahko zgodi s tem, da se napravijo duški, ki se odpró in zapró, ali pa take cevi, katere odpeljujejo sopare.

Posušeno sadje mora nekoliko dni še na sapi (solncu) ležati, da se do dobrega osuši.

Da je sadje popolno posušeno, spozná se iz tega, da ne kapljice več ne moreš iztisniti iz preklane suhe češplje, hruške itd.

Suhega sadja nikoli ne smeš še toplega zložiti (zapokati) ali v zadelano tružico djati.

Ako suho sadje plesnije ali če črviči žugajo se v njem zarediti, deni ga brž v srednjo toploto, to je, v peč, ko se je kruh po peki iz nje vzel, in posuši še enkrat ga.

V suhih zračnih krajih, tudi v zabojih (kištah), če je pokrov prevrtan in v žakljih, če na sapi visijo, se suho sadje ohrani 6 do 10 let dobro.

Za izvažanje prešičev in svinjskega mesa iz Srbije
se je v Belemgradu ustanovila družba trgovcev. Vlada jej s podeljenimi mnogimi pravicami na roke gre pod dvema pogojema, da donese 1) to podvzetje vsaj 3 in pol milijona frankov in da se 2) izvozi na leto in dan najmanj 50.000 prešičev.

Kranjskih prešičev na Bavarsko
gre letos uže tretji pot nad 200. To je vzrok, da cena svinjini le še ne pade, pa utegne še po novi klavnici viša postati.

Zgodovinske stvari.

Meje dežele Kranjske v raznih časih.

(Dalje.)

Kranjska v drugi dobi srednjega veka.

Vse imenovane pokrajine ali marke so večidel imele po samem svoje kneze ali grofe, skupaj pa so za čas Karola Vélicega stale pod furlanskim vojvodo; po tem so bile zopet bolj razločene. Ko je pa Italija s cesarsko krono došla nemškemu kralju Otonu I., bile so tiste strani izročene koroškimi vojvodam, prav za prav, da se je varovala pot v Italijo. Leta 1077. pa je cesar Henrik IV. furlansko vojvodstvo, istrijsko in kranjsko marko, kakor se kaže, s slovensko vred, izročil oglejskemu patrijarhu Sigeardu in njegovim naslednikom v lastino, tako sicer, da so se patrijarhi bolj šteli med italske kot med nemške kneze. Patrijarhi so Furlanijo oskrbovali sami, Istrijo, Kranjsko s Slovensko marko vred pa so prepuščali nekaj časa Koroškimi, pozneje zopet Meranskimi vojvodam kakor v najem; tudi manjša posesti so delili raznim grajščakom v najemščine ali fevde. Ščasoma pa so si ti najemniki ali fevdatorji, kakor se je sploh zgodilo po Nemčiji, povzeli večje pravice, in oblast Oglejskih patrijarhov se je zmanjšala. Tako so si Goriški grofje ali knezi osvojili Goriško, Pazensko in Metliško knežijo, Vipavo in Postojno; Divinski gospodje so se polastili Krasa in Pivke; Korotanski vojvoda Udalrik III. se je od l. 1251. štel za gospoda na Kranjskem, in njegove posesti se je kot dedič l. 1270. polastil česki kralj Otokar II.; le v Istriji in Furlaniji so se patrijarhi še več časa obdržali v svoji moči, dokler jim Benečani niso vzeli vse posesti, kar se je zgodilo za patrijarhom Ludovikom III. l. 1445.

Po tem, ko je kralja Otokarja III. zmagal, je cesar Rudolf I. leta 1282. Albertu in Rudolfu, svojima sinoma, podelil Kranjsko s Slovensko marko vred, *) kakor jima je dal tudi Avstrijsko in Štajarsko.

Tem novim avstrijskim vojvodam iz habsburške hiše se je krog l. 1366. podvrgel Hugon, gospod na Reki, in posestnik Divinske, Senožeške, Premške in drugih grajščin na Krasu; od Goriških knezov jim je ravno takrat došla Postojna in Vipava; leta 1374. pa sta vojvodi Albert III. in Leopold III. podedovala Pazensko in Metliško knežijo po smrti kneza Alberta II.

Na to sta vojvodi v Ljubljani zbrala stanove Kranjske, Slovenske strani, Metlike, Pivke,

*) Zategadel bode Kranjska dežela prihodnje leto slovesno obhajala 600letnico, kar je združena s Habsburško monarhijo.

*) Naj bi pomnili to posebno naši gospodarji, da dim suhim češpljam ali slivam jemlje ceno.

Krasa in Istrije, ter sta od njih prejela prisego vedne zvestobe.

S tem je Ljubljana postala središče vseh poprej razdrobljenih pokrajin in strani, in Kranjsko se je začelo šteti za vojvodstvo.

Ko se je leta 1382. tudi Trst podal v oblast avstrijskih vojvod, je tudi s tem prišel v tesneje zvezo s Kranjskim; vendar se mora opomniti, da mesti Trst in Reka ste si vedno ohranili nekaj samosvojnosti, in niste nikdar celoma stali pod kranjskim poglavarstvom. (Primeri Valvazor XI b. str. 596 in dalje.) Pa tudi zveza Kranjskega s Slovensko marko, Metliko, Pivko, Krasom in Istrijo še ni bila popolnem utrjena; v starih listinah tistega in poznejšega časa se najraje še imenujejo s posameznimi imeni, ne pa s skupnim, kot Kranjsko vojvodstvo.

V letu 1521. je cesar Karol V. svojemu bratu Ferdinandu I. prepustil avstrijske dežele s Kranjskim vred, pa Metliko, Kras in Istrijo s Trstom in Reko vred je hotel za-se pridržati; na prošnje in priporočila kranjskih stanov pa je delitev premenil tako, da je Kranjsko s pridruženimi stranmi skupaj ostalo kakor poprej. Z listom 16. maja 1522. je bilo to potrjeno, in odslej se je Kranjsko s Slovensko marko, Metliko, Pivko, Krasom in Istrijo vred smelo šteti za eno deželo ali provincijo po sedanjem pomenu. Od tistega časa pa ste se mesti Trst in Reka tudi bolj za-se šteli. S to dobo pa je bila tudi zveza Kranjske dežele z Nemčijo prav za prav izrečena. (Primeri Valvazor X. b. str. 324 in 330. „Mittheilungen“ l. 1846. str. 41).

(Konec prihodnjič.)

Šolske stvari.

Zborovanje šolskih društev:

„Vdovskega učiteljskega društva“, „Slovenskega učiteljskega društva“ in „Narodne šole“ v Ljubljani.

(Konec.)

„Novice“ ne morejo si kaj, da ne bi zavoljo časnikarske kolegialnosti spregovorile par besedi o „Učit. Tovarišu“. Rade bi one poznale takega „malarja“, ki bi nekaterim gospodom učiteljem naslikal tak list, da bi jim bil v vsem po volji. Kar je bilo uže v debatah zbora omenjeno, to rečemo tudi mi.

Ako koprniyo gospodje učitelji po „liberalnem“ časniku, no, imeli so ga uže. „Slov. Učitelj“ gotovo ni bil nič manj kot „klerikalec“; če jim je vstrezal s svojimi načeli in s svojim obsegom, zakaj ga niso podpirali in ga pustili umreti? „Klerikalni Tovariš“, kakor ga eni radi imenujejo, jim pa tudi ni po volji, in kakor radi gledajo, tako radi bi mu menda eni — menimo pa, da jih ni ravno veliko — zapeli „Miserere“, „Ruhe sanft“, „Blagor mu“ in še druge milotinke. Nad vse pa se čudimo, in prečuditi ne moremo gledé onih učiteljev, kateri se spodtikujejo nad učenimi razpravami gosp. profesorja Jos. Marn-a o našem slovstvu! Namesti da bi bili vrlemu gospodu hvaležni za njegov veliki trud, s katerim premetava raznovrstne stare in nove knjige, časnike itd., ter marljivi (nomen, omen) čbelici enako zbera posamesne drobtinice, iz katerih sestavlja temeljite životopise, ki bi bile kinč vsakemu slovenskemu časniku, jih pa nekateri zaničljivo obrekujejo, ne vedé, da si podpisujejo s tako kritiko sami sebi svoj eklantan „testimonium paupertatis“, to je spričalo „uboštva na duhu“. Gledé na take žalostne prikazni, ki bi jih smeli najmanj iskati v sredi narodnih učiteljev, je pač

popolno opravičeno, če jim z Gospodovo besedo rečemo: „Oče! odpusti jim, ker ne vedo, kaj delajo“, — „Tovarišu“ pa zakličemo s starodavno slavjansko pesmijo:

„Mnogaja leta! Mnogaja leta!

Na mnogaja leta!“

Vrnimo se po tem ekskursu v zborovanje nazaj.

Za pregledovalce računov izvoljeni so bili gospodje: Stanonik, Zarnik in Levičnik, ki so koj tudi izvršili to delo.

Novi odbor volil se je po listkih. Voljeni so bili gospodje: Močnik, Praprotnik Andrej, Stegnar, Tomšič, Govekar, Paplar, Kuhar, Režek in Žumer. Volitev prvosednika, tajnika in blagajnika sledila bo o prvi prihodnji odborovi seji.

Za zborovanje društva „Narodna šola“ ostalo je bilo le malo časa, ker so ga bile obravnave prvih dveh društev preveč vzele. Kakor je znano, je blagi namen temu društvu, nabirati denar, nakupovati na debelo (en gros) raznovrstno šolsko blago, in oddajati ga ljudskim šolam deloma za dar, deloma pa po jako znižani ceni. Ker je tedaj za obširno razpravo primanjkovalo časa, je neumorni prvomestnik gosp. Stegnar najprej imenoval blage dobrotnike, ki so v teku leta obdarovali društvo z denarnimi doneski. V prvi vrsti stoji sl. ljubljanska hranilnica, ki je darovala znamenito svoto 150 goldinarjev. Božji blagoslov jej za lepo pomoč! Gosp. dr. vitez Močnik poslal je društvu tudi letos po vsakoletni navadi 10 gold.; gosp. dr. vitez Bleiwjeis-Trsteniški, kanonik in stolne cerkve župnik gosp. Anton Urbas in gosp. špiritual Jan. Flis darovali so po 5 gold., dekan kamniški gosp. Jurij Križaj 3 gold. Tudi tem blagim dobrotnikom najtoplejša zahvala! Kar pa se tiče ostalih prihodkov pa tudi stroškov, sklicaval se je prvosednik na tiskano poročilo in račun, po katerem naslednje posnamemo: 34 ljudskih šol je vplačalo 127 gold. 80 kr. (prejele so šolskega blaga za 199 gold. 73 krajc.); 66 učiteljev je vložilo 134 gold. 41 kr. (blagá pa dobili za 221 gold. 96 kr.). Vseh prihodkov je imelo društvo 662 gold. 77 krajc.; stroškov pa 449 gold. 37 kr., ostane tedaj za prihodnje leto še na razpolaganje 176 gold. 53 kr., vrhu tega pa še šolskega blaga za 36 gold. 87 kr. — Sl. zavarovalna banka „Slavija“ v Pragi je imela to leto vsled velikih požarov silna povračila plačevati, toraj ni mogla biti letos „Nar. šoli“ podpornica, kakor prejšnja leta. Akoravno ji je s tem („Nar. šoli“ namreč) odšla precejšnja podpora, je vendar preskrbela in obdarovala 104 ljudske šole s 15 vrstmi raznovrstnega šolskega blaga v številu 26.961 komadičev. Z ozirom na blagi namen društva je vrli predsednik s toplo besedo prigovarjal nazočim učiteljem, naj delujejo vsak v svojem krogu, da sprosijo društvu kako denarno pripomoč. Omenil je dalje pohvalno tudi rodoljubnega fabrikanta šolskega blaga, gosp. Grubbauer-ja v Lincu, ki je lani daroval po gornji Avstriji 40.000 komadičev raznega šolskega blagá med revne šolarje. Vrli gospod skazuje se tudi „Narodni šoli“ posebno postrežljiv, zato tudi ona svojo robo kupuje pri njem. „Narodna šola“ pa prodaja tudi sama po jako znižani ceni g. Grubbauer-jeve izdelke; naj toraj gospodje učitelji kupujejo na svojo lastno korist potrebno šolsko blago pri njej, nikar naj pa ne podpirajo judovskih fabrik, ki pač rade sprejemajo naš denar, za nas same pa marajo toliko, ko za unega, ki ga na svetu ni. Obljubil je gospod predsednik, da če bodo narodni učitelji podpirali „Narodno šolo“, da si bo kaj opomogla in si kaj denarja pridobila, hoče svoj delokrog razširiti na sestavo drobnih in mičnih zabavno-podučnih knjižic za šolske bukvarne (Schulbibliothek) in dajati jih na svitlo.

prav dobro porabljev; detelje namreč ljubijo gips, sploh apnene redilne snovi.

Gospodarji! porazumite se s svojimi gospodinjami, da vam prepusté ves pepel, katerega one za borne groše dosedaj prodajajo; potresite ga takoj sedaj jeseni na senožeti; videli bode v prihodnjem letu, kako zgodaj bo treba iti kositi prvo seno in kako obilna bo otava.

Potolažite svoje gospodinje, da vsled pepelenja senožeti bo pa toliko več sena, vsled tega bo mogoče bolje in več krav rediti, od katerih bo gospodinja dobivala več mleka in masla, ter se bo zamogla bogato odškodovati za one borne groše, katere je dobivala za pepel.

Pepel pa oživi tudi razvoj žlahniših trav, posebno tudi deteljic. Sploh bode gospodarji zadovoljniji videti res lepo zeleno trato namesto dosedanje rujave, gole, kakor tudi drugače mogoče ni, ker vsled pomanjkanja živeža morajo tudi travniki opešati. Kakor njive, tako tudi senožeti zahtevajo oskrbovanja, pridnega obdelovanja in gnojenja. Zapomniti si moramo, da zemlja pravi: Obdelaj ti mene ali te pa jaz izdelam!

Koruzni metulj — nova nadloga.

Visoko c. k. namestništvo poslalo je, kakor priloga „Slov. Gosp.“ poroča, vsem političnim uradom na Štajarskem sledeči ukaz:

„Kakor centralni odbor kmetijske družbe štajarske poroča, zazvedelo se je iz več okrajev, kako se koruzni metulj (koruzna gosenica, koruzni črv, Maiszünzler, Botis silacealis) hudo množi in žuga koruzo tu in tam celó uničiti. Koruza je pa v mnogih okrajih glavni sadež ali poljski pridelek. Ista gosenica škoduje tudi prosu na blizu enaki način.

Temu škodljivcu se najlože do živega pride, ako se ga lotimo, kedar je še gosenica ali črv ter v tej podobi živi v koruznih kocenih. Zato je najboljšo sredstvo, tega škodljivca uničiti, ako vse kocenje z njiv do čista pobere, jeseni ali pozimi, ter vse sežgemo. Gosenica ali črv zleze namreč jeseni v spodnje dele koruzine ter ostane čez zimo v kocenu tik nad korenjem. Če toraj kocen v ogenj vržemo in ga sežgemo, pokončamo koruzno veščo celó gotovo. Spomladi se gosenica ali črv v kocenji uže zabubi in kmalu iz bube izleti 10—16 dni poznej metuljček, ki potem obletava latovje koruzino in jajčka polaga na nje; iz jajček pa izlezejo zopet gosenice ali črvi in tako se pokončavanje koruze od prej začne.

Iz povedanega pa je tudi jasno, da požiganje koruznega kocenja le tedaj pomaga, ako se ga cela okolica ob pravem času loti. Politični uradi naj toraj srenje svojih okrajev primerno podučijo ter jih napotijo, da se potrebnega dela ob pravem času ljudje v obče lotijo. Okrajnih zastopov odbori naj podpirajo politične urade.“

Poročilo o prvi dolenski kmetijski razstavi v Novomestu.

Spisal Anton Derganc.

(Konec)

Častne diplome in pohvalna pisma so dobili sledeči gospodje za zgoraj nazvane reči.

Častne diplome 1. reda:

Gospodje: Ervin grof Auersperg, grof Barbo, Ivan Engelthaler, baron Gagern, Ivan Knavs, kmetijska po-

družnica v Metliki, Anton Ogulin, dr. Jos. Rozina, bar. Vampold in gospá Ana Jelenc.

Častne diplome 2. reda:

Gospodje Anton Aleš, Anton Blagne, M. Fahrner, Fr. Gregorič, Fr. Gustin, Martin vitez Hočevar, Edv. Kuralt, Fr. vitez Langer, Jak. Mehora, Viljem Pfeifer, Jos. vitez Savinšek, Osv. Schwarzer, Fr. Šveiger, Ant. Smola, dr. J. Supan, Fr. Wacha.

Pohvalna pisma:

Gospodje: Al. Črnič, Tous. vitez Fichtenau, Jož. Hren, J. Jovančič, Fr. Kastelic ml., Fr. Kerin, Jak. Košak, Jož. Košak, Ivan Pfeifer, Fr. Pintar, Fr. Rus, Fl. Zorko.

Konečno naj omenim še izvauredno veselega in živahnega banketa, ki so ga imeli udje kmetijske podružnice novomeške, razstavniki in mnogo drugih gostov v ponedeljek večer v čitalnični restavraciji. Pri banketu toastiral je predsednik razstavnega odbora, gosp. Anton Ogulin, na Nj. veličanstvo, ter omenil brezštevilnih zaslug, ki pridobil si jih je presvitli naš vladar osobito za kmetijstvo. Tako je toastiral tudi predsednik kmetijske podružnice gosp. dr. Albin Poznik na c. kr. deželnega predsednika velečast. gosp. Andr. Winklerja, potem odbornik kmetijske podružnice gosp. J. Deak na c. kr. okrajnega glavarja gosp. J. Ekelna, in tajnik kmetijske podružnice na vodjo deželne sadje- in vinorejske šole in zastopnika c. kr. kmetijske družbe v Ljubljani gosp. R. Dolenca. Vrhu teh vrstile so se druge napitnice in govori, izvrstno petje novomeških pevcev in vrla godba meščanska. Kdor je bil pri tej krasni veselici navzoč, rekel je, da mu ostane vse žive dni v veselem spominu.

Vsi pa, ki ogledali so si razstavo, zapustili so jo z največjo zadovoljnostjo, očitno izrekli hvalo kmetijski podružnici in vrlemu voditelju gosp. Ogulinu z željo, da bi se ponavljale kmetijske razstave vsako leto v raznih krajih, in da bi udeleževali se taistih posebno kmetje in posebno razstavljal kmetijske pridelke, kajti prav po tej poti bode korist razstav očitna in potem se bomo prepričali tudi o kmečkem napredku v poljedelstvu, v sadjereji in vinoreji. V to Bog pomoz!

Gospodarske novice.

Staro sadno drevo.

Na Českem je — kakor „Elbezeitung“ poroča — hruška 232 let stara, najstarše sadno drevo. Posestniku Štefanu Fischerju je donesla letos okoli 60 gold., to je, 6% dohodek od kapitala 1000 gold. Prejšnja leta donasala je včasih celó po 100 gold. pridelka na leto.

Zgodovinske stvari.

Meje dežele Kranjske v raznih časih.

(Konec.)

Kranjska v novejšem času.

V takem obsežku, od Ljubelja do Reškega zaliva, in od Krškega polja do Tržaškega zaliva, je stala kranjska dežela do leta 1809.; samo od Goriške knežije, ki je leta 1500. prišla k Avstriji, se je Idrija začela ločiti in h Kranjski prištevati; kar je ondašnje rudarstvo leta 1580. prišlo v last nadvojvodi Karolu, na-

sproti pa je Šumberska okolica prišla k Hrvaciji, ko so jo l. 1550. Uskoki posedli.

Vsa dežela se je dolgo časa delila v pet strani; razločila se je namreč: Gorenjska stran, Dolenjska stran, Srednji del ali Metliški kraj, Notranji del s Krasom, Pivko in Istrijo; vsakateremu delu je bil, kar se je tikalo vojske, odločen poseben glavvar, v Ljubljani pa je stal deželni poglavar.

Po ukazu cesarice Marije Terezije se je leta 1748. vsa dežela razdelila v tri kroge (kresije); Ljubljanska je veljala za Gorenjsko, Novomeška za Dolenjsko z delom srednje strani, Postojnska za ostank srednje strani, za Notranjsko, Kras, Pivko in Istrijo. Po cesarju Jožefu II. pa je bila leta 1784. za Istrijo posebna kresija odločena, namreč Pazenska.

Francoska vlada je leta 1811. obsežek Kranjske dežele stisnila na tesneje mejnike; ločila je od Kranjske namreč Vipavo, gornjo Pivko, Kras in Istrijo, ter vse to pridjala Tržaškemu primorju ali Istovski provinciji.

Ko je Kranjsko zopet prišlo pod Avstrijsko oblast, je po ukazu cesarja Franca I. k tej deželi zopet bila pridružena Vipava s Pivko vred, in v teh mejah je bilo Kranjsko vojvodstvo tudi potrjeno po novi ustavi cesarja Franca Jožefa I. Do l. 1849. je bila dežela še razdeljena v tri kresije: Ljubljansko, Novomeško in Postojnsko; po novi osnovi pa je nehala ta razdelitev, in vsa dežela se razločuje le v okraje ali kantone.

Starozgodovinske stvari.

Kje je stal grad Hengistburg?

Spisal Dav. Trstenjak.

Grad „Hengistburg“ je stal v „comitatus Hengest“.

Ta županija (komitat) se najpreje omenja v listini iz leta 1042. Nemški kralj Henrik daroval je svojemu zvestemu Gotifredu dvoje kmetij „in loco Gestnic“ v županiji „Hengest“, — „nostro fideli Gotifrido marchioni II. regales mansus in loco Gestnic et in comitatu Hengest predicti marchionis situs“. (Monum. Boic. XXIX. pag. 76. n. 358.)

Nemško-latinska beseda „marchio“ označevala je v oni dobi mejnega varuha in sodnika, Grenzhüter, Grenzrichter.

Ker „Gestnic“, današnji Gösting (iz: gozdnik) je jedno uro od Gradca, je po takem „comitatus Hengest“ obsejal graško okolico.

Leta 1050. se ime „Hengist“ zopet prikaže.

Nek plemič Walt (nobilis homo Walt) menja z Alswinom, škofom briksenskim, svoj dvor, ki ga je imel v Runi in Hengistu, — „in locis Riuna et Hengist habuit“. (Steir. Urknbd. pag. 66. n. 58.)

Ker je „Riuna“ današnji samostan Rein, kake tri ure od Gradca, moramo tudi „Hengist“ v graškem okrožju iskati.

V listini iz leta 1226. se tudi imenuje cerkev v Hengistu. Altmann, škof tridentinski, potrdi pravice te cerkve („videlicet sepulturam et baptismum“); dalje reši tej cerkvi desetinske pravice „in Rousenitze et Rakanitze“. Rakanitze je današnja vas „Ragnitz“ v fari sv. Jurja kraj rečice Stubirje (St. Georgen an der Stiefling) nasproti vildonskemu trgu.

V listinah iz leta 1053. in 1054. pa se imenuje tudi „urbs Hengistburg“ in „ecclesia in castro Hengist“.

Annalist niederaltachski (Pertz „Annales altachens. ad ann. 1053. 1054.“) poroča, da je bavarski vojvoda zavzel in si posvojil: „urbem quandam Hengistburg dictam“.

„Urbs“ v latinščini one dobe ne označuje samo mesta, nego tudi utrjen grad — Burg.

Iz listine od leta 1066. zopet nekaj več zveemo o legi tega grada.

Marquard, sin vojvode korotanskega Adalbera, je dal višemu škofu saleburškemu desetino, katero je imel pri svojem dvoru: „Otarniza“ — „predium Otarniza dictum et partem, quam habuerat in ecclesia, quae est in castro Hengist“. (Urkundb. des Herzogth. Steir. pag. 77. n. 68.) Ker je Otarniza današnja vas Otternitz blizo Kleinstätten-a, „castrum Hengist“ ni daleč od Otarnice stal.

Dandanašnji še se najde kraj: „Hengstberg“ blizo Velduna (Widon), zato je uže Muchar „urbs Hengistburg“ in „castrum Hengist“ v oni okolici iskal.

Vendar štajerski zgodovinopisec Felicetti von Liebenfels se je odločil Hengistburg iskati v Gradci. Mene niso njegovi dokazi prepričali, in to tem manj, ker se uže v listinah iz l. 1138. to mesto veli: „urbs Grace“. Gotovo je uže to mesto takrat, ko se „urbs Hengistburg“ omenja, imelo ime: Grace — Gradec, vsaj so stavitelji Gradca Sloveni uže historično gotovo tam stanovali, in ni nobenega dokaza, da bi nemški Bavarci, ki so se pozneje je naselili, imé Gradec bili v nemški „Hengistburg“ predstavili, marveč so mu dali imé „Bairischgraz“, katero imé se še najde v listinah do leta 1237.

Hengistburg je prestava slovenskega imena Veldun. Kaj pa označuje to ime? — drugega ne, nego veliki breg, veliki hrib.

Beseda: dun je obče blago indogermanskih jezikov. Uže Plutarch nam pové, da ime mesta „Lugdunum“ pomenja corvi mons, Rabenberg, Rabenhügel v keltščini, v grščini nahajamo: *θῦν*, Haufe, Sandhaufe, Meerstrand, v stari nemščini dun, promontorium, in Jakob Grimm razlaga ime iz: donnen, dunen, anschwellen, slovenski du-ti, zdu-ti v istem pomenu, torej se je stvarjenje besede godilo po istih nazorih, kakor pri Latinih: tum-ul-us, iz: tum-eo.

Po zemljah, v katerih Sloveni stanujejo, nahajamo tudi mnogo krajnih imen z imenom: dun, dyn; tako Veldun, imé hriba v fari Device Marije na ptujski gori (Maria Neustift), dalje Veliki varadyn (Grosswardein), Petrov varadyn (Peterwardein). Ker vara, vora v staroslovenščini označuje sepi mentum, grajo, zgrajo, zato je: Varadyn — ograjen hribee. Celó v gorenji Avstriji, kjer tudi so se bili Sloveni naselili, je še dandanašnji kraj Wardein, to je: Varadyn.

Al kako se strinjata Veldun in pa Hengistburg, Hengstberg?

Uže bistroumni nemški jezikoslovec Jakob Grimm je iz staronemških imen (Gesch. der deutschen Sprache) rastlin dokazal, da je starogermanski narod z imeni „Ross“ in „Hengst“ zaznamoval velikanske reči. V novonemščini še se je ohranilo ime „Rosskastanie“, to je, veliki divji kostanj, dalje „Rossglück“, velika sreča.

Zdaj moremo razumeti mnoga topična imena gorenje-štajarskih rek, hribov, planin, brd, grabnov: Rossbach, Rossbachgraben, Rosseck, Rosseckalpe, Rossgraben, Rossleiten itd., kjer ljudje nimajo kónj, marveč goveda in kozé, torej so ta poznamenovanja nastala po velikosti rek, grabnov, hribov itd. Tako se tudi z imenom „Hengst“ pojem velikosti izraža, na primer: Hengst, Name einer Bergspitze, Hengstberg, Hengstgraben itd., kar se vse lahko pregleda v Schmutzovem „topograf. Lexicon von Steierm.“ Tudi na Avstrijskem tam, kjer se reka Ipusa vliva v Dunaj (Donavo), je visoko strleča